

6. Тлумачний словник української мови / [за ред. В. С. Калашника]. – Х. : Прапор, 2003. – 992 с.
7. Курс кримінології : підручник : у 2 кн. Кн.1 Загальна частина / [за заг. ред. О. Джузі ; відп. ред. Я. Кондратьєв]. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
8. Інновації в роботі з ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі : метод. матеріали / [за заг. ред. В. П. Лютого]. – К. : ДДУПВП, 2004. – 112 с.
9. Зелінський А. Ф. Кримінологія : навч. посіб. / А. Ф. Зелінський. – Х. : Рубікон, 2000. – 240 с.
10. Про затвердження Положення про критерії оцінки результатів діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України : наказ МВС України № 459 від 12 лип. 2000 р. – К., 2000.
11. Ануфрієв М. І. Актуальні питання підготовки кадрів для оперативних служб ОВС / М. І. Ануфрієв // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 1999. – Вип. № 2 (10). – С. 46–48.
12. Кримінологія : учебник. Т. 1 / [под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова]. – М., 1995. – 683 с.
13. Лекарь А. Г. Профилактика пре ступлений : материалы к лекциям / А. Г. Лекарь, В. Г. Бобров, А. Ф. Вольчинский. – М. : УМК УУЗ МВД СССР, 1979.
14. Бордиловский Э. И. Выявление лиц и фактов, представляющих оперативный интерес для органов внутренних дел : лекция / Э. И. Бордиловский. – М. : Акад. МВД РФ, 1992.
15. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная профилактика / С. С. Овчинский. – Караганда : КВШ МВД СССР, 1982.
16. Яницька Н. В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Н. В. Яницька. – Х., 2002. – 19 с.
17. Петренко О. І. Державна правова організація профілактики правопорушень серед неповнолітніх / О. І. Петренко // Сучасні правові проблеми профілактики та розкриття злочинів, які скоюються неповнолітніми : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Донецьк : ДІВС, 2002. – С. 95–97.
18. Снігерьев О. П. Оперативно-розысковая информация: проблемы реализации : монография / О. П. Снігерьев, Г. О. Душейко, О. А. Долгий ; за заг. ред. А. М. Подоляки і П. В. Коляди. – Суми : Мрія, 2003. – 204 с.
19. Бандурка О. М. Оперативно-розысковая діяльність. Ч. I : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

Надійшла до редколегії 12.03.2010

Анотації

Визначено проблеми оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ з попередження вимагань та запропоновано шляхи їх вирішення. Надано пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регулює дану сферу оперативно-розшукової діяльності.

Определены проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел по предупреждению вымогательств и предложены пути их решения. Сформулированы пропозиции по усовершенствованию законодательства, которое регулирует данную сферу оперативно-розыскной деятельности.

Some problems of operative and search activity within internal affairs agencies on preventing extortion are determined; some ways of their solving are offered. Some propositions on improving the legislation, which regulates this sphere of operative and search activity are formulated.

УДК 351.743:343.851(477)

Є. П. ФИЛИПЕНКО,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем профілактики та розслідування злочинів*

*навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ФОРМИ І МЕТОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ДІЛЬНИЧНИМИ ІНСПЕКТОРАМИ МІЛІЦІЇ

Ефективність профілактики насильства в сім'ї дільничними інспекторами міліції значною мірою залежить від дієвості форм та методів, які застосовуються. Під формою попередження насильства в сім'ї дільничними інспекторами міліції слід розуміти зовнішнє вираження змісту діяльності дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства

в сім'ї, організаційно-правове вираження однорідної за своїм характером та правовою природою групи дій. Під методами попередження насильства в сім'ї дільничними інспекторами міліції слід розуміти способи, прийоми, засоби, які використовуються дільничними інспекторами міліції в процесі здійснення діяльності щодо попередження насильства в сім'ї

і становлять зміст цієї діяльності.

До основних методів попередження насильства в сім'ї належать переконання та примус, однак учені виділяють й інші методи, а саме: надання допомоги, позитивного прикладу, нейтралізації негативного впливу навколишнього середовища та спостереження. Метод надання допомоги спрямований на зміну способу життя, оточення особи, яка вчинила насильство в сім'ї, і може здійснюватись у формі працевлаштування, влаштування на навчання, зацікавленні в активній суспільній діяльності. Для виявлення причин та умов учинення насильства в сім'ї найчастіше застосовується метод спостереження, що має такі форми, як контроль і нагляд.

Необхідно зазначити, що всі методи, які дільничний інспектор міліції використовує в процесі попередження насильства в сім'ї, повинні поєднуватись один з одним для ефективного досягнення результатів профілактичного впливу.

Переконання як метод профілактики – це комплекс виховних, роз'яснювальних заходів, який здійснюється з метою перетворення антигромадської спрямованості профілактичних і закріплення позитивної соціальної орієнтації. Переконання сприяє формуванню у громадян внутрішньої потреби та стійкої звички правомірної поведінки.

Метод переконання реалізується в таких формах попередження насильства в сім'ї: профілактичні бесіди, правове виховання, правова освіта, правова пропаганда, обговорення поведінки за місцем роботи чи проживання.

Профілактична бесіда, на перший погляд, позбавлена ефективності, але залежно від змісту розмови, тону, в якому вона може бути проведена, вона може бути надзвичайно ефективним засобом, особливо з урахуванням того, що вона повинна проводитись дільничним інспектором міліції. Ефективність профілактичної бесіди залежить багато в чому від уміння дільничних інспекторів міліції застосовувати психолого-педагогічні прийоми виховного впливу: роз'яснення, порівняння, заохочення, виявлення довіри.

Профілактична бесіда включає в себе також правове виховання учасників конфлікту. Дільничний інспектор міліції попереджає винну особу про можливі наслідки протиправної поведінки, про адміністративну, кримінальну та цивільно-правову відповідальність.

Про необхідність загально-профілактичної правової освіти населення свідчать дані Академії правових наук України, за якими більш ніж 40 % підлітків та юнаків мають незначну інформацію щодо своїх прав та обов'язків. Знання законів, що регулюють цивільні, трудові, сімейні, господарські, кримінально-правові та інші відносини, дають можливість уникнути долі постраждалих від насильства в сім'ї, реалізувати свої права, сприяють розвитку особистості.

Правова пропаганда сприяє розумінню громадянами вимог правових норм і добровільному їх дотриманню. До найбільш поширених форм правового виховання населення належать: виступи дільничних інспекторів міліції з доповідями й лекціями на правові теми перед населенням і в трудових колективах, по телебаченню і радіо; організація круглих столів з обговоренням проблеми насильства в сім'ї і практики застосування законодавства; ініціювання публікацій юридичної літератури.

Обговорення поведінки за місцем роботи чи проживання особи, яка вчинила насильство в сім'ї, є найбільш дієвим, якщо особа має високе соціальне становище, оскільки саме ця форма попередження насильства в сім'ї може завдати її подальшому кар'єрному зростанню.

Оцінюючи переконання як провідний метод попередження насильства в сім'ї, необхідно підкреслити, що він не виключає, а в деяких випадках, навпаки, передбачає застосування примусу.

Під адміністративним примусом, який застосовується дільничними інспекторами міліції, слід розуміти застосування передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу щодо правозобов'язаних суб'єктів з метою попередження чи припинення злочинів, проступків, протиправних дій, подолання їх шкідливих наслідків, забезпечення громадської безпеки й охорони правопорядку або покарання осіб за вчинене правопорушення [1]. Примус як метод адміністративної діяльності дільничного інспектора міліції полягає в психічному, матеріальному або фізичному впливові на поведінку особи.

Метод примусу використовується в процесі здійснення індивідуальної профілактичної роботи, якщо переконання не дало потрібного результату.

Сутність індивідуальної профілактики

насильства в сім'ї полягає у своєчасному виявленні осіб з протиправною поведінкою у сфері сімейних відносин та застосуванні щодо них заходів виховання та попередження правого характеру з метою ліквідації небезпеки скоєння цими особами правопорушень та злочинів. Нейтралізувати усе негативне та розвинути позитивні риси – тільки таким шляхом можна позитивно вплинути на людину, допомогти їй стати на правильний шлях. Це може бути досягнуто в результаті ретельної виховної роботи, вмілого використання заходів та методів педагогіки, психології, правового та професійного виховання, тобто комплексним застосуванням усіх заходів та методів виховання [2].

Дільничний інспектор міліції повинен розуміти і пам'ятати, що жоден сигнал щодо насильства в сім'ї не можна сприймати легковажно, що кожне втручання має індивідуальний характер. На жаль, дільничні інспектори міліції інколи формально ставляться до розгляду заяв, повідомлень громадян, унаслідок чого правопорушники залишаються не покараними.

Якщо стосовно потерпілої особи було вчинено саме насильство в сім'ї, дільничний інспектор міліції роз'яснює особі порядок розгляду її звернення; приймає заяву (якщо її не було); документує факт правопорушення (опитує учасників конфлікту та свідків; якщо на тілі жертви є сліди фізичного насильства, фіксує їх за допомогою фотоапарата й направляє жертву до медичної установи для встановлення наявності тілесних ушкоджень та ступеня їх тяжкості; встановлює взаємозв'язок між наявними слідами та подією насильства в сім'ї); реєструє матеріал в установленому порядку (якщо він раніше не був зареєстрований) згідно з наказом МВС України № 400 від 2004 р.; заповнює спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї, яку передає начальникові відділу (відділення) дільничних інспекторів міліції; у триденний термін направляє спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї до управління (відділу) у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації, а у випадках скоєння насильства в сім'ї щодо неповнолітнього – ще й до служби у справах дітей місцевої держадміністрації; виносить особі, яка вчинила насильство в сім'ї, офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї. У разі виявлення в діях жертви систематичної (три і більше разів)

провокуючої поведінки дільничний інспектор міліції виносить їй офіційне попередження про неприпустимість віктимної поведінки, про що повідомляє їй під розписку. Після цього дільничний інспектор міліції складає адміністративний протокол за ст. 173² КУпАП та приймає рішення за зібраними матеріалами відповідно до підпункту 4.2 наказу МВС України № 400 від 2004 р. та направляє його до суду, оскільки дана категорія справ підвідомча районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам. Саме суддя виносить рішення у справі.

Далі дільничний інспектор міліції заводить алфавітну картку та профілактичну справу на правопорушника з одночасною постановкою його на профілактичний облік. На обліку особа перебуває рік, упродовж якого її сім'ю відвідує дільничний інспектор міліції з метою попередження подальших випадків насильства. У разі вчинення насильства в сім'ї після отримання офіційного попередження такої особі дільничним інспектором міліції за погодженням із начальником органу внутрішніх справ і прокурором може бути винесено захисний припис. У разі наявності в жертви офіційного попередження про неприпустимість віктимної поведінки питання про видачу захисного припису не розглядається.

Необхідно звернути увагу на те, що якщо термін дії офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї чітко встановлений (1 рік), термін дії офіційного попередження про неприпустимість віктимної поведінки не визначений у жодному нормативно-правовому акті. У даному випадку можна погодитись з думкою А. Б. Благої, яка пропонує вважати загальним терміном дії офіційного попередження про неприпустимість віктимної поведінки один рік і запровадити заохочувальну норму, згідно з якою з особи, що довела зміну антисоціальної провокуючої поведінки, можна зняти винесене офіційне попередження достроково [3].

Після постановки на профілактичний облік особи, яка вчинила насильство в сім'ї, дільничний інспектор міліції використовує такий метод попередження насильства в сім'ї, як спостереження. Спостереження має на меті отримання інформації про позитивні або негативні зміни, що відбуваються під впливом проведення профілактичних заходів. Воно

може виражатись у регулярному (не рідше одного разу на місяць) відвідуванні профілактизованого за місцем проживання для перевірки його поведінки в сім'ї, стосунків із сусідами, дотримання ним правил громадського співжиття або адміністративного нагляду тощо. Спостереження може здійснюватись як безпосередньо дільничним інспектором міліції, так і за допомогою громадськості (позаштатних інспекторів міліції). В окремих випадках до такої роботи залучаються родичі за умови їх позитивного впливу [4]. Дійсно, дільничний інспектор міліції з об'єктивних причин не в змозі самостійно здійснити весь комплекс заходів профілактичного впливу. Тому важливою умовою досягнення мети індивідуально-профілактичного впливу є залучення до профілактичної роботи в сім'ях, де застосовується насильство, громадських формувань та їх представників, а також позаштатних інспекторів міліції та помічників дільничного інспектора міліції.

Таким чином, форми діяльності служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї надзвичайно різноманітні. Вибір же будь-якої конкретної форми чи раціонального поєднання форм і методів профілактичної діяльності детерміновані та-

кими факторами, як види і напрями профілактики, обставини вчинення правопорушень тощо. При виборі оптимального варіанту поєднання переконання і примусу необхідно враховувати не тільки особливості особи, яка профілактикується, але і її соціальне оточення.

Надання пріоритету тому чи іншому методу також залежить від рівня розвитку суспільства. Зміна будь-яких соціальних умов тягне за собою зміну форм і засобів захисту міліцією правопорядку. Проте слід пам'ятати, що в громадянському суспільстві перевага завжди надається методам переконання, бо лише за умов переконання громадян у правильності вибору того чи іншого варіанту поведінки можна створити правову державу, яка є найвищою сходиною в організації суспільства [5].

Вищезазначений аналіз форм і методів попередження насильства в сім'ї дільничними інспекторами міліції не є вичерпним, оскільки існують й інші форми і методи, які використовуються в означеній сфері правоохоронної діяльності. Уміле оволодіння дільничними інспекторами міліції формами й методами попередження насильства в сім'ї, комплексне їх застосування дозволить не тільки удосконалити, але й здійснювати пошук нових, більш ефективних форм і методів.

Література

1. Тучак М. О. Адміністративно-правові засади діяльності дільничних інспекторів міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. О. Тучак. – Х., 2002. – 209 с.
2. Симоненко А. В. Предупреждение правонарушений средствами воспитания / А. В. Симоненко // Закон и право. – 2005. – № 3. – С. 15–18.
3. Блага А. Б. Запобігання насильству як основа протидії агресивним злочинам проти членів сім'ї / А. Б. Блага // Вісник Запорізького національного університету. – 2005. – № 2. – С. 161–165.
4. Грубеляс С. А. Адміністративно-правові та психологічні заходи дільничного інспектора міліції з попередження насильства в сім'ї / С. А. Грубеляс // Проблеми формування іміджу дільничних інспекторів міліції в умовах становлення громадянського суспільства в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 квітня 2004 р., Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ : ПЮІ МВС України, 2004. – С. 131–138.
5. Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ України : монографія / О. В. Негодченко. – Д. : Юрид. акад. МВС України, 2002. – 416 с.

Надійшла до редколегії 10.03.2010

Анотації

Проаналізовано основні форми і методи попередження насильства в сім'ї дільничними інспекторами міліції.

Проанализированы основные формы и методы предупреждения насилия в семье участковыми инспекторами милиции.

The main forms and methods which prevent violence in the family by the police divisional inspectors are analyzed.